

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ TOPLUMSAL İHTİYAÇLARI KARŞILAMA DÜZEYİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ (Diyarbakır İli Örneği)*

Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ**

Elif CÜRO***

Özet

Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının sosyal ihtiyaçları karşılama düzeyine ilişkin sınıf öğretmenleri ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini değerlendirmektir. Araştırma 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır ilinde 94 ilköğretim okulunda görev yapan 631 sınıf öğretmeni, 144 Sosyal Bilgiler öğretmeni olmak üzere toplam 775 öğretmen üzerinde yürütülmüştür. Veriler 21 maddelik beşli Likert tipi bir ölçekle toplanmıştır. Maddeler geçerlik ve güvenilirlik analizleri için ilk önce 104 öğretmen üzerinde denenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.957, KMO değeri 0.958, Bartlett testi de 12638,030 olarak hesaplanmıştır. Veriler kıdem, branş ve okulun sosyo-ekonomik düzeyi açısından değerlendirilmiştir. Veri analizinde Anova, t testi, KWH, MWU ve LSD testleri kullanılmıştır. Programı, meslekte yeni olan öğretmenler deneyimli olanlardan, Sosyal Bilgiler öğretmenleri de sınıf öğretmenlerinden daha etkili bulmuşlardır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre görüşler farklılaşmamıştır. Öğretmenlere konferans, hizmet-içi eğitim seminerlerinin verilmesi ve okulların gerekli fiziksel donanuma kavuşturulması gibi önerilerde bulunmaktadır

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler öğretim programı, toplumsal ihtiyaçlar, sınıf öğretmeni, sosyal bilgiler öğretmeni

Giriş

Günümüz toplumunda sürekli yaşanan ekonomik, kültürel, sosyal gelişmeler ve değişimler, bireylerin birçok alanda kazanımlara ve bu kazanımları yaşamda uygulayabilecek becerilere sahip olması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu beklentileri ve ihtiyaçları karşılayabilmek için program geliştirme çalışmaları sürekli yapılmaktadır. Toplumun ihtiyaçlarını karşılama tüm derslerin programının arasında yer

* Bu makale Elif Cüro tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Diyarbakır İli Örneği)” adlı Yüksek Lisans Tezinin bir bölümünden alınmıştır.

** Doç. Dr.; Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı, 23119, Elazığ

*** Ergani Anadolu Öğretmen Lisesi, 21950, Ergani, Diyarbakır

almasına rağmen bazı derslerin bu konuda sorumluluğu daha fazladır. Sosyal Bilgiler dersi de toplumsal ihtiyaçları karşılama sorumluluğu en fazla olan derslerden biridir.

Sosyal Bilgiler dersi, bireyin içinde yaşadığı yakın çevresinden başlayarak tüm dünyayı içine alacak şekilde fiziksel, sosyo-kültürel, ekonomik, politik boyutlarını içerir. Yani Sosyal Bilgiler dersi sadece bireyin içinde yaşadığı ülke ve komşularının tarihi, sosyal, politik ve fiziksel bilgileriyle değil tüm dünyayı dengeli bir biçimde tanıtmaya çalışmaktadır (Doğanay, 2004, 208). Böylece sürekli değişen ülke ve dünya sorunlarını tanımlayan, anlayan ve çözüm bulmak için çaba harcayan bireylerin yetişmesini sağlar (Öztürk ve Dilek, 2004, 54). Ayrıca toplumsal düzenin devamlılığında, geliştirilmesinde büyük sorumlulukları vardır.

Toplumsal yaşamla ilişkili olan Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere ulusal ve evrensel değerler, haklar bildirgesi, politik süreçler ve yetişkin bir insanın bilmesi gereken temel bilgiler verilerek, iyi vatandaş yetiştirme amaçlanmaktadır (Deveci, 2005). Sosyal Bilgiler demokratik yönetim ve sosyal yaşamın özünü oluşturan bilgi, beceri, tutum ve değerleri geliştirmeye yönelik en uygun derstir. Çünkü Sosyal Bilgiler sosyal yaşamın kendisine yönelik bir derstir (Karakuş, 2006, 2). Toplumların geçmişte, günümüzde ve gelecekte politik, evrensel, kültürel ve çevresel sorunlar ile bunların çözümüne yönelik eğitimi Sosyal Bilgiler dersinde ön planda yer almaktadır (Güven, 2005). Bu nedenle toplumsal ihtiyaçlara cevap vermesi bakımından oldukça önemli bir derstir. Millî ve evrensel değerleri benimsemiş, sahip olduğu hak ve sorumlulukların farkında olan, yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanıyan, birbirlerine bağlı etkin vatandaş yetiştirmek Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması beklenen toplumsal ihtiyaçlardan bazılarıdır.

Öğrencilerin Ulusal ve Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmelerini Sağlama

Bir toplumun kendisine has özelliklerine kültür denir. Gelenek ve görenekler, ortak zevkler, düşünce ve duygular, tarihi miras bir toplumda kültürü oluşturmaktadır (Duman vd., 2001, 41). Kısaca kültür bir toplumun yaşam ifadesidir (Özkan, 2006, 36). Bir toplum içinde değerler gruptan gruba veya bireylere göre değişebilir. Ancak bazı değerler vardır ki bunlar toplumun çoğunluğu tarafından benimsenmiştir. Bunlar millî ve kültürel değerlerdir. Toplum içindeki bireylerin davranış ve tutumlarını en çok bu değerler etkiler (Erden, 2004, 94).

Tüm toplumlar değer ve normları içeren bir kültür üzerinde varlığını devam ettirirler (Güler, 2008, 194). Bu bakımdan toplumlar bilimsel ve teknolojik gelişmesini sağlayarak mevcut sosyal yapısını temel özellikleriyle devam ettirmeye çalışır. Bunun için de toplumlar hem bilimsel ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmalı hem de sosyal yapılarını temel özellikleriyle devam ettirebilmeleri için kültürel değerlerini yetişen nesillere aktarmalıdır. Böylece toplumsal bütünleşmeyi ve birleştirmeyi sağlamış olurlar (Özkan, 2006, 36). Eğitim yoluyla topluma ait olan millî kültür genç kuşaklara nakledilmektedir. Böylece hem kültürün milliliği korunur hem de toplumun sürekliliği sağlanır (Erkal, 1993, 125–126). Sosyal Bilgiler dersi de vatandaşlık eğitiminde kültür aktarımı görevini yüklenmiştir. Sosyal Bilgiler dersi ile bireylere toplumumuzun özellikleri, gelenek ve görenekleri, kültürü ve Türk vatandaşı olmanın ayrıcalıkları ve özellikleri kazandırılmaktadır (Aslan ve Gökka, 2004, 227).

Toplum mühendisliği görevini üstlenen Sosyal Bilgiler dersinin yıkılan kültür ve değerlerimizi iyileştirme gibi bir görevi de vardır (Bağcı, 2007, 41).

İnsan ruhunun eğitimi açısından eğitici rolü bulunan Sosyal Bilgiler dersinin aynı zamanda insan ruhunu millî kültür ve ahlak bakımından da düzenleyici rolü vardır. Millî kültür ve ahlak bakımından eğitimi verilen Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin vatana, millete ve kültüre bağlılık değerlerini yükseltirken bir yandan da bireylerin özgürleşmelerine katkı sağlamaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin “yaşam boyunca ruhun terbiyesini insanlara sunulan iyiliğe ve güzelliğe iterken aile bağlarını sağlamlaştırıcı bir yanı da bulunmaktadır. Sosyal Bilgilere millî ahlak yapısı bakımından bakarsak insan ahlakını terbiye ettiği gibi bu terbiyenin gelecek nesillere aktarılmasında büyük rol oynamaktadır” (Bahar, 2007, 47).

Öğrencilerin Millî Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemelerini Sağlama

Günümüzde bilgi çok hızlı bir şekilde artmakta ve yayılmaktadır. İnsan bilgi ile doğaya hakim olmaya çalışsa da aciz bir varlıktır. Çünkü yaşamak için toplumsal olmak ve diğer insanlarla işbirliği yapmak zorundadır. Bu işbirliği bireye sorumluluk yüklemektedir. Aynı zamanda işbirliği yani paylaşmak belli değer yargılarının da olmasını zorunlu kılar. İşbirliği ve paylaşımın adil olması için üretilen değer yargılarının da evrensel olması gerekmektedir (Oktay, 2007, 134). Bu bağlamda insanların ahlaki özünde oluşan bu değerler evrenselidir. Yani bu değerler bir toplum için değil tüm toplumlar için önemlidir. Adalet, eşitlik, özgürlük, insana saygı, dürüstlük, çalışkanlık vb. tüm insanlar için aynı değere ve öneme sahiptir. Bu nedenle evrensel değerlerin insanlar tarafından korunması ve yaşama geçirilmesi yönünde sorumlulukları vardır (Doğan, 2001, 231).

İnsan sosyal bir varlıktır. Bundan dolayı insanın biyolojik bir varlık olmanın yanında etik yani ahlaki bir varlıktır. Ahlaki varlığı ile insan bir takım sorumlulukları kabul etmektedir. İnsan yüklediği sorumluluklarla kendi dışındaki diğer insanların da varlığını ve kendisinin sahip olduğu haklara sahip olduğunu kavrar. İnsan dünyadaki diğer canlılar arasında ‘öteki’ düşüncesine sahip tek canlıdır. İnsanların ahlaki özünde başkalarını düşünme, onları dikkate alma, onlara saygı ve sevgi gösterme gibi değerler vardır. İnsan hakları da en üstün ahlaki değerlere dayanan haklardan oluşturulmuştur (Doğan, 2001, 231). İnsan hakları, insana dair tüm birikimlerin bir yansıması sonucu dünyada evrensel olarak ifade edilebilir (Gözütök ve Tekinli, 2006, 65) ve bütün insanların, dil, din, ırk, cinsiyet, ekonomik ve sosyal konum vb. konumları nedeniyle hiçbir ayrıcalık gösterilmeksizin, sadece insan oluşundan dolayı ve insanlık onurunun gereği olarak sahip oldukları hak ve özgürlüklerin hepsini içerir (Duman vd., 2001, 100; Anar, 1999, 20). İnsan haklarına saygı, herkes için insan haklarının ve temel özgürlüklerin sağlanması, uygulanması, işlerlik kazandırılması ve davranışa dönüştürülmesini gerektirir. Bu ise devletin, toplumun ve toplumu oluşturan vatandaşların sorumluluğundadır. Devletin sorumluluğu, hakları düzenlemek, sistemi kurmak, süreçleri tanımlamak, kurumlar yoluyla işlerlik kazandırmak, değerlendirmek, izlemek ve geliştirmektir. Tüm toplum ve bireylerin sorumluluğu ise, bilinçli varlıklar olarak insan hakları bilgi ve bilincine sahip olmak, davranışa dönüştürmek ve hayata geçirmektir (Cılga, 2001).

Bireylerde insan hakları bilinci doğuştan getirilen bir özellik olmadığından, ancak eğitim ile geliştirilebilir. Bireylerin kendine ve çevresine karşı dürüst olması, açık fikirli, karşı fikrin ve karşıdaki insanın saygıdeğer olduğunu içtenlikle kabul etmesi, bağımsız düşünebilen, alçak gönüllü, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterip, aynı zamanda kendi hak ve özgürlüklerini koruyabilen özelliklere sahip olarak yetiştirilmesi eğitimin en önemli amacıdır. Bu amaca ulaşılması ancak insan hakları bilincinin gelişmesini hedefleyen eğitim anlayışı ile sağlanabilir (Gözütok ve Tekinli, 2006, 66). Günümüzde de insan hakları eğitimi ilköğretim programı arasında en çok Sosyal Bilgiler dersi kapsamındadır. SBDÖP'ün amaçları arasında yer alan insan hakları eğitimi ile "insan haklarına saygıyı geliştirme, insan haklarını kullanma ve koruma, demokrasiyi yaşam biçimine dönüştürme, ihtiyaç duyulan özgür, etkin ve katılımcı yurttaş" yetiştirme hedeflenmektedir (Karagöz vd., 2007, 739). Ayrıca toplum hayatında adil olma, bağımsızlık, sevgi, saygı, çalışkanlık, dürüstlük, duyarlılık, hoşgörü, barış, vatanseverlik, sorumluluk gibi değerler Sosyal Bilgiler öğretiminde önemli yer tutmaktadır (Oğuz, 2007, 43).

Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımalarını Sağlama

Ülkemizde örgün eğitim sisteminin içinde yer alan her düzeydeki okulda eğitim programlarında yer verilen sosyal ve tabii bilimlerde fiziki coğrafya, insan ve çevre ilişkileri, doğal kaynaklar ve kullanımıyla ilgili konulara yer verilmektedir. Bu konulara yer verilmesindeki amaç öğrencinin yaşadığı coğrafyayı tanıması, çevre bilincine erişmesi ve bu konuda bilgiyle yüklenmekten çok, çevreye duyarlı ve olumlu davranışlar kazanmış bireyler yetiştirmeyi sağlamaktır (Gezmiş ve Çarıkçioğlu, 2007). İlköğretimde Sosyal Bilgiler öğretiminde hem coğrafya hem de çevre ile ilgili yaşantılar yer almaktadır.

Sosyal Bilgiler, yeryüzüne bağlı olayları bütün çeşitlikleri ile tanıtan, bunların oluşmasının nedenlerini açıklayan, kısaca, insan ve onun sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimlerini ortaya koyan bir derstir (Dönmez, 2003, 31). Bu dersin içeriğinde öncelikle bir yerin nerede olduğu, dünya hakkında bilgi, fiziki ve beşeri coğrafya bilgisi konuları yer almaktadır. Bu konular aracılığıyla öğrencilerden ülke ve dünya coğrafyası hakkında bilgi sahibi olmaları beklenmekte ve çevre eğitimi verilmektedir (Batır ve Mater, 2006, 264). Çevre eğitimi ile bireylerin dikkatini çağımızın çevre sorunlarına çekerek ve duyarlılık kazandırarak, çevreyi koruma isteği ile tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilemeye amaçlanmaktadır (Şimşekli vd., 2001, 1592).

Bireylerin vatandaşlık görevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmeleri için ülkelerinin coğrafi yapısı, ülkesinde yaşanan sorunları ve ülkesinin sahip olduğu kaynaklarının neler olduğu hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Örneğin; ülkemizde yaşanan sorunların kavranmasına ve çözümüne bireylerin katkı sunabilmeleri bölgeler arası iklim, topografya, toprak, tarım, kaynaklar, hayvancılık, nüfus, yerleşme sanayi, kültürel durum vb. durumun yeterince bilmesine bağlıdır (Atalay, 1992, 1). Çünkü sorunların nedenleri ve çözümleri birden çok olayları içermektedir. İlköğretim düzeyinde yer alan Sosyal Bilgiler eğitimi konuları arasında yukarıda belirtilen tüm olgular yer almaktadır.

Doğal afetler konusunun bir bölümü de coğrafya eğitimi içinde yer alır. Günümüzde her ülke kendisi için önem arz eden doğal afeti yakından tanımak ve halkına tanıtmak için, okullarında doğal afetlerle ilgili konulara yer vermektedir. Deprem, ülkemiz için doğal afet olarak büyük önem arz etmektedir (Öcal, 2005, 171-172). Ayrıca bilinçli bir toplum oluşturularak çevre sorunları ve bunlarla mücadelede etkili ve kalıcı çözümler bulunabilir. Bilinçli toplum özellikle eğitim sistemine bağlı olarak yetiştirilebilir. Çevre bilincinin ilköğretim düzeyinden itibaren geliştirilmesi gerekir. Gelecek nesillere sorunsuz, temiz ve daha iyi bir çevre bırakılması için ilköğretimde bireylere sağlıklı bir çevre için yapılması gerekenler benimsenmelidir (Gezmiş ve Çarıkçıoğlu, 2007). Bu nedenle okullarda eğitim programlarında yer verilen Sosyal Bilgiler dersinde doğal afetler ve çevre bilinci konularına yer verilmektedir.

Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetişmelerini Sağlama

Toplum içinde hukuk kurallarına uygun hareket edilmesi için, bireylerin sahip oldukları hak, özgürlük ve sorumluluklarını bilmeleri gerekmektedir. Ayrıca bireyin kendini geliştirmesi, toplumda etkin ve yararlı olması, dünyayı, ülkesini ve çevresini sorunlarıyla birlikte algılaması, sorun çözmesi, kişilik ve sorumluluk sahibi olması ancak hak ve özgürlüklerini bilmesine bağlıdır. Kısaca birey, haklarını ve özgürlüklerini bildiğinde insan olma bilincine de ulaşılır (Gözütok ve Tekinli, 2006, 66). Ayrıca toplum içinde bireylerin sahip olduğu haklar ve özgürlüklerin yanında sorumlulukları da vardır. Sorumluluk, toplumu güçlendiren ve düzeni sağlayan en önemli değerlerdendir. Bu bağlamda toplumu oluşturan her bir bireyin üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir (Şirin, 2005, 302). Bunun için erken yaşta bu konuda eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle ilköğretim programlarında yer alan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde çocuklar sahip oldukları hakları, özgürlükleri sorumluluklarını öğrenmelidir.

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere toplumsal kişilik kazandırılarak iyi yurttaş olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır. İyi yurttaş yetiştirmedeki amaç ise öğrencilerin görev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasını sağlamaktır. Öğrenciler bu derste temel yurttaşlık hak ve sorumluluklarını, anayasa ve yasalar karşısında görev ve sorumluluklarını öğrenirler. Bir başka ifade ile öğrenciler bu derste kendisine, ailesine, çevresindeki diğer insanlara, yasalara ve devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu öğrenirler (Sözer, 1998, 18-19)

Vatandaşlık ve demokrasi ile ilgili ilk temel bilgi ve becerilerinin kazandırıldığı ve bir vatandaşlık eğitim programı olan Sosyal Bilgiler dersinde çocuklara kurallara uymanın önemi, birlikte çalışıp yaşadıkları arkadaşlarına karşı anlayışlı davranma, karşı görüşte olanlara hoşgörülü davranma gibi özelliklerin kazandırılması hedeflenmektedir. Ayrıca ülke ve dünya ailesinin bir ferdi olarak bireylerde sorumluluk duygusunun gelişmesini sağlayarak demokrasinin, insan haklarının, ülkesine karşı vatandaşlık görevlerini yerine getirilmesi bilincinin uyandırılmasına katkıda bulunur (Şirin, 2005, 304). Sosyal Bilgiler, yerellikten küreselliğe toplumların çeşitli kültürel miraslarını ve onların içinde öğrencilerin vatandaşlığın doğasını anlamalarını amaçlamaktadır. Öğrenciden bu derste kültürel olarak birbirinden farklı ancak birbirine bağlı bir dünyanın içinde demokratik bir toplumdaki vatandaş rolünü öğrenmeleri beklen-

mektedir (Akengin ve Tuncel, 2004, 216). Sosyal Bilgiler eğitimi, bireyin en yakın çevresinden başlayarak ve sonra tüm dünyayı kapsayan geniş bir çevreyi fiziksel, sosyo-kültürel, ekonomik, politik boyutlarını içermektedir (Doganay, 2004, 208). Sosyal yaşamı içeren Sosyal Bilgiler dersinin belirtilen toplumsal ihtiyaçları ne düzeyde karşıladığı önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada SBDÖP'ün belirtilen bu kazanımları ne düzeyde kazandırdığı öğretmen görüşlerine dayalı olarak araştırılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı, SBDÖP'ün toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu çerçevede şu alt amaçlar belirlenmiştir:

1. Öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmelerini sağlamada SBDÖP'ün yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşlarına ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?
2. Öğrencilerin millî kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemelerini sağlamada SPDÖP'ün yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdem, branş ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?
3. Öğrencilerin yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımalarını sağlamada SPDÖP'ün yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşlarına ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?
4. Öğrencilerin haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirilmelerini sağlamada SPDÖP'ün yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri mesleki kıdemlerine, branşlarına ve görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre değişmekte midir?

Evren ve Örneklem

Öğretmen görüşlerine dayalı olarak yürütülen betimsel nitelikteki bu çalışmanın evrenini, 2007–2008 eğitim-öğretim yılında, Diyarbakır İl Merkezinde ulaşılabilen 94 ilköğretim okulunda görev yapan Sosyal Bilgiler Dersi öğretmenleri ile 4–5. sınıfı okutan Sınıf Öğretmenleri oluşturmaktadır. Evreninin tümü örneklem olarak alındığından örneklem seçimine gidilmemiştir. Araştırma evreninde 4. sınıfı okutan 435, 5. sınıfı okutan 417 sınıf öğretmeni ile 202 Sosyal Bilgiler dersi öğretmeni olmak üzere toplam 1054 öğretmen bulunmaktadır. Araştırma sürecinde raporlu ve izinli olma gibi çeşitli nedenlerle okullarda bulunmayan öğretmenlere ulaşılamadığından ölçek 775 öğretmene uygulanmıştır. Bu öğretmenlerin 318'i 4. sınıfı, 313'ü 5. sınıfı okutan öğretmenlerden, 144'ü de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden oluşmaktadır. 104 öğretmene de ön analiz işlemlerinde ölçek uygulandığından toplam 879 öğretmene ulaşılmıştır. Böylece araştırma evreninin % 83,39'una ulaşılmıştır.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan bir ölçekle toplanmıştır. Ölçek hazırlanırken önce ilgili alan yazın incelenerek 27 madde geliştirilmiştir. Uzman yargısı için Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Sosyal Bilgiler

ğretmenliği programı, Teknik Eğitim Fakültesi Eğitim Bölümü ğretim yeleri ile Diyarbakır ilinde çeşitli ilköğretim okullarında görev yapan altı Sosyal Bilgiler ğretmeni, dokuz Sınıf ğretmeni ve üç tane de ilköğretim müfettişinin görüşü alınmıştır. Ardından, maddeler üzerinde geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. Bu amaçla lek Diyarbakır ilinde farklı okullardaki 104 öğretmene uygulanmıştır. Okullar belirlenirken tek bir bölgeden ğretmen seçimine gidilmemiş, sonuçların genellenebilirliğinin sağlanması düşüncesiyle, gerek okulların sosyo ekonomik durumu gerekse branş açısından dengeli bir sayının oluşturulmasına dikkat edilmiştir. n analiz işlemelerinde ölçeğin uygulandığı öğretmenler, ölçek daha sonra asıl çalışma grubuna uygulandığında kapsam dışında bırakılmıştır. leklerde bulunan seçenekler "Tamamen, ok, Biraz, çok az, Hiç" biçiminde sıralanmıştır. Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla, maddelere ayrı ayrı faktör analizi yapılmıştır. Faktör yükü 0,30 ve 0,30'dan büyük olanlar seçilmiş ve 21 maddenin işler durumunda olduğu görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0,957 olarak bulunmuştur. Ölçeğe ilişkin ilk analiz sonucunda KMO değeri 0,958 Bartlett Testi ise 12638,030 olarak hesaplanmış ve bu sonuç 0,05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve çözümlenmesi

Ölçek araştırmacılar tarafından öğretmenlere elden dağıtılmış ve doldurulduktan sonra aynı yolla geri toplanmıştır. Öğretmenlerin görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik düzeyi ile mesleki kademeleri açısından yapılan karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi, branşları açısından yapılan karşılaştırmalarda ise ilişkisiz örneklem t testi kullanılmıştır. Varyans analizi sonucunda farklılığın belirlendiği durumlarda da farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak için LSD testi uygulanmıştır. Ancak varyans analizi ve t-testi için önce levne testi uygulanarak, varyansların homojenliği test edilmiştir. Levne testi sonucunda anlamlı farklılığın belirlendiği durumlarda; varyans analizi yerine parametresiz bir test olan Kruskal Wallis-H (KWH) testi uygulanmıştır. KWH testi sonucunda anlamlı bir farklılığın bulunduğu durumlarda grupların ikili kombinasyonları üzerinden MWU testi uygulanarak, farkın kaynağı incelenmiştir. Anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Veri toplama araçlarında yer alan her bir maddenin gerçekleşme düzeyini belirlemek için "Tamamen (5), ok (4), Biraz (3), Az (2), Hiç (1)" dereceleri kullanılmıştır. Aritmetik ortalamaların yorumlanmasında; 1.00-5.00 arasındaki ortalama değerleri şu şekilde belirlenmiştir: Tamamen: 4.21-5.00, ok :3.41-4.20, Biraz :2.61-3.40, çok az: 1.81-2.60, Hiç: 1.00-1.80. Düzeylerin yer aldığı bu aralıklar, seçeneklere verilen en düşük değer olan 1 ile en yüksek değer olan 5 arasındaki seri genişliğinin seçenek sayısına bölünmesi ile elde edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Bu kısımda araştırma ile elde edilen bulgular, alanda yapılan benzer çalışmaların sonuçlarıyla ele alınmakta ve yorumlanmaktadır. Çizelge 1'de SBDÖP'n öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmeleri yeterliliğine ilişkin elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 1: Öğrencilerin Ulusal ve Kültürel Değerler Çerçevesinde Yetişmeleri Açısından SBDÖP'e İlişkin Öğretmen Görüşleri

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
1	Öğrencilerde ulusal değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	3.51	0.86
2	Öğrencilerde kültürel değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	3.52	0.83
3	Öğrencilerin ahlaki ve sosyal yönden gelişmelerini sağlar.	3.40	0.82
4	Öğrencilerde aile bütünlüğüne bağlı olma bilincini geliştirir.	3.52	0.84
5	Öğrencilerde Türkçeyi koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	3.29	0.89
6	Öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesini sağlar.	3.34	0.94
Toplam $\bar{X}=3,43$			

Sosyal Bilgiler dersi, vatandaşlık eğitiminde ulusal ve kültürel değerleri aktarma görevini üstlenmiştir. Bu ders ile bireylere ulusal değerleri, toplumumuzun özellikleri, gelenek ve görenekleri, kültürü ve Türk vatandaşı olmanın ayrıcalıkları ve özellikleri kazandırma gibi bir rolü vardır (Aslan ve Gökaya, 2004, 227). Bu çerçevede araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖP "*Öğrencilerde ulusal değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur*" maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün "*çok*" ($\bar{X}=3.51$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin SBDÖP'ü bu görüş için yeterli gördükleri söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ve mesleki kıdem (EK-2A) değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testi ile branş için yapılan t testi (EK-3) sonucunda grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Koçak'ın (2002) SBDÖP'ün öğrencilerde millî değerleri koruma duygusunu geliştirmedeki yeterliliğine ilişkin elde ettiği sonuçlar da eldeki araştırma ile vurgulanan durumu destekler niteliktedir.

Bir toplumu bir arada tutan en önemli öge kültürel değerlerdir. Eğitim programlarında yer alan dersler aracılığıyla kültürel değerler çocuklara ve gençlere aktarılmaya çalışılır. Millî kültürü aktarma dolaylı olarak tüm derslerin programlarında yer alır. Fakat SBDÖP kültürel değerleri doğrudan aktarmaktadır. Dünyadaki tüm devletlerde SBDÖP'ün; toplumların kendi kültür yapılarını aktarma, koruma ve bu korunan yapının gelecek nesillere aktarılması gibi bir görevi vardır (Bağcı, 2007, 39). Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşma düzeyini belirleme amacıyla öğretmenlere SBDÖP "*Öğrencilerde kültürel değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur*" maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşü "*çok*" ($\bar{X}=3.52$) düzeyinde benimsedikleri tespit edilmiştir. Buna göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖP'ü yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ile mesleki kıdem (EK-2A) ve branş değişkeni açısından (EK-3) grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ekinci'nin (2007) SBDÖP'te ulusal kültür değerlerine yeterince etkin şekilde yer verildiğini belirttiği araştırmasının sonuçları da mevcut araştırmayı desteklemektedir.

Ulusal ve kültürel değerleri aktararak öğrencilerin ahlaki ve sosyal yönden gelişmesini sağlayan Sosyal Bilgiler dersinin insan ruhunun millî ahlak ve kültür bakımından eğitici rolü vardır (Bahar, 2007, 47). Bu kapsamda öğretmenlere SBDÖP “*Öğrencilerin ahlaki ve sosyal yönden gelişmelerini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve bu yöndeki görüşün “biraz” ($\bar{X}=3.40$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre öğretmenler SBDÖP’ü bu açıdan kısmen yeterli görmektedirler. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ile mesleki kıdem (EK-2A) ve branş (EK-3) açısından grupların görüşleri farklılaşmamıştır.

Bireyleri ahlaki değerler ve millî kültür bakımından eğiterek, onları iyiliğe ve güzelliğe yönlendirip, aile bağlarını güçlendirmeyi de amaçlayan Sosyal Bilgiler dersinin (Bahar, 2007, 47) bu yöndeki amaca ulaşma düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere “*Öğrencilerde aile bütünlüğüne bağlı olma bilincini geliştirir*” maddesi yöneltilmiştir. Öğretmenler bu maddeye yönelik görüşü “çok” ($\bar{X}=3.52$) düzeyinde benimsemişlerdir. Buna göre bu madde ile ilgili olarak öğretmenlerin SBDÖP’ü yeterli gördükleri söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ile mesleki kıdem (EK-2A) ve branş değişkeni (EK-3) açısından grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Benzer biçimde Özcan’ın (2002) araştırmasında SBDÖP’ün öğrencilerde aile bütünlüğüne önem verme bilincinin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç Sosyal Bilgiler dersinin araştırma ile vurulan bu yöndeki rolünü yeniden dikkate sunması açısından önemlidir.

Düşünmenin ve fikir üretmenin aracı olan dil millî duygunun oluşmasında da ana unsurdur. Toplumlar ancak kendi dilleriyle millî duygunun gelişmesini sağlar. Bu bağlamda dil, millî duygunun oluşması ve yaygınlaşmasında önemli bir etkidir (Savaş, 2004). Sosyal Bilgiler dersinin bir amacı da çocuklarda millî duygunun gelişmesini sağlamaktır. Millî duygunun gelişmesinde önemli bir etken olan dil ile ilgili olarak öğretmenlere SBDÖP “*Öğrencilerde Türkçeyi koruma ve geliştirme bilincini oluşturur*” maddesi yöneltilmiştir. Öğretmenler bu görüşü “biraz” ($\bar{X}=3.29$) düzeyinde benimsemişlerdir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ile mesleki kıdem (EK-2A) ve branş değişkeni (EK-3) açısından grupların görüşleri farklılaşmamıştır (EK- 3).

Tüm toplumların kültürel ve ulusal değerleri bir tarihi süreç içinde gelişmiştir. Bu bağlamda ulusal bilinç ancak tarih bilinci ile gelişir. Bu kapsamda öğretmenlere SBDÖP “*Öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.34$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ile mesleki kıdem değişkeni (EK-2A) açısından grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, branş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=2.106$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ($\bar{X}=3.49$) sınıf öğretmenlerine göre ($\bar{X}=3.30$) bu madde için programı daha etkili gördükleri belirlenmiştir (EK-3). Benzer biçimde Köçer ve Demir de (2006) araştırmalarında SBDÖP’ün öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesinde istenildiği düzeyde olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç araştırmayı destekler niteliktedir. Öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmeleri yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik puan ortalaması 3.43 olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenler bu yöndeki amaca ulaşmasında SBDÖP’ü yeterli buldukları belirtilebilir.

Çizelge 2’de SBDÖP’ün öğrencilerin millî kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemeleri yeterliliğine ilişkin elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 2: Öğrencilerin Millî Kimliklerini Merkeze Alarak Evrensel Değerleri Benimsemeleri Açısından SBDÖP'e İlişkin Öğretmen Görüşleri

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
7	Öğrencilerde insan haklarını benimseme, koruma ve kullanma düşüncesini geliştirir.	3.37	0.92
8	Öğrencilerde, bütün insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip oldukları bilincini geliştirir.	3.47	0.95
9	Öğrencilerde, tüm insanlığa sevgi, saygı duyma ve hizmet verme bilincini geliştirir.	3.46	0.91
10	Öğrencilerde din, vicdan ve düşünce özgürlüğünün gelişmesini sağlar.	3.28	0.91
11	Öğrencilerin küresel sorunların çözümlerini yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluklarının farkında olmalarını sağlar.	3.28	0.92
Toplam		$\bar{X}= 3,37$	

Bireylerde evrensel olan insan hakları, demokratik değer, tutum ve inançları geliştirme eğitimin, özelde de Sosyal Bilgiler öğretiminin amacıdır. SBDÖP’de insan hakları eğitimi ile insan haklarına saygı duyan, insan haklarını kullanan ve koruyan, demokrasiyi yaşam biçimine dönüştüren, özgür, etkin ve katılımcı yurttaş (Karagöz vd., 2007, 739) yetiştirme hedeflenmektedir. Sosyal Bilgiler dersi ile bu amaca ulaşma düzeyini belirlemek için SBDÖP “*Öğrencilerde insan haklarını benimseme, koruma ve kullanma düşüncesini geliştirir*” biçiminde yöneltilen maddeyi öğretmenlerin “biraz” ($\bar{X}=3.37$) düzeyinde benimsedikleri tespit edilmiştir. Öğretmenler bu açıdan SBDÖP’ü kısmen yeterli görmektedirler. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ile mesleki kıdem (EK-2A) için yapılan varyans testinde ve branş değişkeni için yapılan t testi sonucunda (EK-3) grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Başaran’ın da (2006) yapmış olduğu araştırmada öğretmenler Sosyal Bilgiler programının öğrencilere “insan haklarına saygılı olma” anlayışını kazandırmada kısmen yeterli bulmuşlardır. Bu, eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterip, aynı zamanda kendi hak ve özgürlüklerini koruyabilen kuşaklar yetiştirilebilmesi ancak insan hakları bilincinin gelişmesini hedefleyen eğitim ile sağlanabilir (Gözütok ve Tekinli, 2006, 66). Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖP “*Öğrencilerde, bütün insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip oldukları bilincini geliştirir*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu yöndeki görüşünün “çok” ($\bar{X}=3.47$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Buna göre öğretmenlerin SBDÖP’ü bu yöndeki görüş için yeterli gördükleri belirtilebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1), mesleki kıdem (EK-2A) ve branş (EK-3) değişkenleri açısından grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Özcan da (2002) öğrencilerin, SBDÖP’ü, insanların karşılıklı hak ve sorumlulukları taşıdıklarını kavramaları bakımından yeterli buldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç mevcut araştırmanın bu yöndeki sonuçları ile bir paralellik göstermektedir.

İnsan haklarının benimsenmesi, uygulanması ve işlerlik kazanması için bireylere belli değerlerin kazandırılması gerekir. Bu ise ancak eğitim yoluyla kazandırılır. Bu çerçevede öğretmenlere SBDÖP “*Öğrencilerde, tüm insanlığa sevgi, saygı duyma ve hizmet verme bilincini geliştirir*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin görüşünün “çok” ($\bar{X}=3.46$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu madde açısından SBDÖP’ü yeterli gördükleri söylenebilir. Bu madde ile ilgili olarak okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1), mesleki kıdem (EK-2B) ve branş (EK-3) değişkenleri açısından grupların görüşleri farklılaşmamaktadır. Başaran da (2006) yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde, “Topluluk halinde yaşayan insanların sevgi, saygı ve anlayış duyguları içinde işbirliği yapıp birbirlerinin görüş ve düşüncelerine saygı göstermeleri gerektiği” amacını benimsedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmekte ve araştırmayı destekler niteliktedir. İnsan hakları da en üstün ahlaki değerlerden oluşturulmuştur (Doğan, 2001, 231). Bunlar arasında yer alan değerlerden biri de din ve düşünce özgürlüğüdür. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖP “*Öğrencilerde din, vicdan ve düşünce özgürlüğünün gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiştir. Bu maddeye yönelik öğretmenlerin görüşünün “biraz” ($\bar{X}=3.28$) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Buna göre öğretmenlerin SBDÖP’ü bu yöndeki görüş için kısmen yeterli gördükleri belirtilebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1), mesleki kıdem (EK-2A) ve branş (EK-3) değişkenlerine göre grupların görüşleri arasında farklılık belirlenmemiştir.

Küreselleşme ile beraber küresel sorunlar da oluşmuştur. Bu sorunlara geleneksel yaklaşımlarla çözüm bulunamayacağı için küresel çözümler bulunması gerekmektedir (Oktay, 2007, 134–135). Bu nedenle dünyadaki tüm bireylerin bu sorunlara karşı duyarlılık göstermeleri ve çözüm için çaba harcamaları gerekmektedir. Bu duyarlılığın gelişmesinde Sosyal Bilgiler öğretiminin büyük görevleri vardır. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşma düzeyini belirlemek için öğretmenlere SBDÖP “*Öğrencilerin küresel sorunların çözümlerini yaşama geçirmelerinde kişisel sorumluluklarının farkında olmalarını sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve bu yöndeki görüşün “biraz” ($\bar{X}=3.28$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Gerek okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1), gerekse mesleki kıdem (EK-2A) ve branş (EK-3) değişkenleri açısından grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Öğrencilerin millî kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemelerindeki yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik puan ortalaması 3.37 olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin bu yöndeki amaca ulaşmasında SBDÖP’ü kısmen yeterli buldukları söylenebilir. Çizelge 3’de, SBDÖP’ün öğrencilerin yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımaları açısından yeterliliğine ilişkin elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 3: Öğrencilerin Yaşadığı Yeri ve Dünya Coğrafyasını Tanımaları Açısından SBDÖP'e İlişkin Öğretmen Görüşleri

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
12	Öğrencilerin dünya üzerinde farklı ülke ve ulusların var olduğunu fark etmelerini sağlar.	3.66	0.95
13	Öğrencilerin yaşadıkları çevre ve ülkenin coğrafi özelliklerini tanımalarını sağlar.	3.59	0.90
14	Öğrencilerin insanlar ve doğal çevre arasındaki etkileşimi anlamalarını sağlar.	3.58	0.83
15	Öğrencilerde doğal ve tarihî çevreyi koruma bilincinin gelişmesini sağlar.	3.51	0.89
16	Öğrencilerde yaşadıkları bölgede görülen doğal afetlere karşı duyarlı olma bilincini oluşturur.	3.58	0.88
Toplam $\bar{X}= 3.58$			

Sosyal Bilimlerin içeriğindeki disiplinlerle bir araya getirilmiş olan Sosyal Bilgiler dersi, etkin vatandaş yetiştirmek için öğrencilere coğrafya ile ilgili bilgi, beceri ve tutum kazandırmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda öğretmenlere SBDÖP “Öğrencilerin dünya üzerinde farklı ülke ve ulusların var olduğunu fark etmelerini sağlar” maddesi yöneltilmiş ve öğretmen görüşlerinin “çok” ($\bar{X}=3.66$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin SBDÖP’ü bu açıdan yeterli buldukları söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ve mesleki kıdem (EK-2A) değişkenleri açısından grupların görüşleri farklılaşmazken, branş değişkeni açısından farklılık belirlenmiştir ($t=2.487$; $p<0.05$). Sosyal Bilgiler öğretmenleri (Sıra Ort.= 426.35) sınıf öğretmenlerine (Sıra Ort.=379.25) göre programı daha etkili görmektedirler (EK-3). Sosyal Bilgiler dersinde, öğrencilere yaşadıkları çevre ve ülkenin coğrafi özellikleri hakkında bilgi-beceri ve tutum kazandırmak da yer almaktadır. Bu çerçevede öğretmenlere SBDÖP “Öğrencilerin yaşadıkları çevre ve ülkenin coğrafi özelliklerini tanımalarını sağlar” maddesi yöneltilmiş ve bu maddeye yönelik görüşün “çok” ($\bar{X}=3.59$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖP’ü yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Ece de (2007) araştırmasında, SBDÖP’ün yavaşanılan çevreyi ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıtıcı nitelikte olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu, eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-2), mesleki kıdem (EK-2A) ve branş ((EK-3) değişkenleri açısından grupların görüşleri farklılaşmamıştır.

Sosyal Bilgiler dersi insan ve onun doğal çevresi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir derstir (Dönmez, 2003, 31). Bu çerçevede araştırma kapsamındaki öğretmenlere SBDÖP “Öğrencilerin insanlar ve doğal çevre arasındaki etkileşimi anlamalarını sağlar” maddesi yöneltilmiş ve bu maddeye yönelik görüşlerin “çok” ($\bar{X}=3.58$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Buna sonuca göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak SBDÖP’ü yeterli gördükleri söylenebilir. Bu madde ile ilgili olarak okulun

sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1), mesleki kıdem (EK-2A) ve branşa göre (EK-3) grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sosyal Bilgiler dersinin içinde yer alan coğrafya eğitiminin bir amacı da öğrencilerin doğal ve tarihi çevreye karşı duyarlılığını geliştirmektir. Sosyal Bilgiler dersinde verilecek çevre eğitimi ile bireylerde çevre bilincinin geliştirilmesi, doğal, tarihi, kültürel, değerlerin korunması şeklinde sıralanabilir (Batır ve Mater, 2006, 264). Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşma düzeyini belirlemek için öğretmenlere SBDÖP “*Öğrencilerde doğal ve tarihi çevreyi koruma bilincinin gelişmesini sağlar*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmenlerin bu maddeye yönelik görüşünün “çok” ($\bar{X}=3.51$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Buna göre öğretmenlerin ilgili madde açısından SBDÖP’ü yeterli gördüklerini söylemek mümkündür. Özcan’ın (2002) SBDÖP’ü öğrencilerde çevreyi koruma ve gelecek için gerekliliğini kavramada etkili bulduğu araştırma sonucu ile Ece’nin (2007) SBDÖP’de yer alan gezi ve inceleme gibi etkinliklerin, öğrencilerde doğal çevreyi koruma bilinci, sanat zevki ve estetik duyguları geliştirmeye olanak sağladığı yönünde elde ettiği sonuçlar mevcut araştırmanın sonuçları ile örtüşmekte ve araştırmayı destekler niteliktedir. Bu maddeye ait öğretmen görüşleri okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1), mesleki kıdem (EK-2B) ve branş (EK-3) değişkenleri açısından farklılaşmamaktadır.

Her ülke kendisi için önemli olan doğal afeti yakından tanımak ve bireylerini tanıtmak için, eğitim sistemlerinde doğal afetlerle ilgili konulara yer vermektedir (Öcal, 2005, 171–172). İlköğretimde Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere doğal afetlerle ilgili olarak bilgi, beceri ve tutum kazandırılması beklenmektedir. Bu kapsamda öğretmenlere SBDÖP “*Öğrencilerde yaşadıkları bölgede görülen doğal afetlere karşı duyarlı olma bilincini oluşturur*” maddesi yöneltilmiş ve öğretmen görüşlerinin “çok” ($\bar{X}=3.58$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu madde ile ilgili olarak SBDÖP’ü öğretmenlerin yeterli buldukları söylenebilir. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1), mesleki kıdem (EK-2A) ve branş (3) değişkenlerine göre grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Öcal’ın (2003) yaptığı araştırmada SBDÖP’de yer alan deprem konusunu yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu durum Sosyal Bilgiler dersinde bu konu üzerinde daha çok durulması gerektiği yönünde bir kanaat oluşturmaktadır. Bu sonuç eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Öğrencilerin yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımaları açısından SBDÖP’ün yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik puan ortalaması 3.58 olarak saptanmıştır. Buna göre öğretmenlerin bu yöndeki amaca ulaşmada SBDÖP’ü yeterli buldukları söylenebilir. Sagay da (2007) yapmış olduğu araştırmada programda yer alan coğrafya ünitelerinin öğrencilere coğrafya disiplini öğretmede orta düzeyde yeterli olduğunu bulmuştur. Bu sonuç Sosyal Bilgiler dersinin araştırma ile vurgulanan bu yöndeki rolünü yeniden dikkate sunması açısından önemlidir. Çizelge 4’de SBDÖP’ün öğrencilerin haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirilmeleri yeterliliğine ilişkin elde edilen bulgular yer almaktadır.

Çizelge 4: Öğrencilerin Haklarını Bilen ve Sorumluluklarını Yerine Getiren Bireyler Olarak Yetiştirilmeleri Açısından SBDÖP'e İlişkin Öğretmen Görüşleri

Madde No	Maddeler	Öğretmenler	
		$\bar{X}$	ss
17	Öğrencilerin birey olarak sahip olduğu hakları öğrenmelerini sağlar.	3.64	0.85
18	Öğrencilerin birey olarak görev ve sorumluluklarının farkında olmasını sağlar.	3.58	0.84
19	Öğrencilerde kendi özgürlüklerinin başkalarının özgürlükleri ile bağlantılı olduğunu öğrenmelerini sağlar.	3.45	0.91
20	Öğrencilerin toplumsal yaşamı düzenleyen yasaları öğrenmelerini sağlar.	3.41	0.85
21	Öğrencilerde başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterme bilincini geliştirir.	3.45	0.90
Toplam $\bar{X}=3.51$			

Sosyal Bilgiler dersi iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlamaktadır. İyi vatandaş ise önce haklarını bilen ve bunları kullanabilen kişidir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi, çocuklara sahip olduğu haklar konusunda bilgi, beceri ve tutum kazandırmayı amaçlar. Bu çerçevede araştırma kapsamında bulunan öğretmenlere SBDÖP "*Öğrencilerin birey olarak sahip olduğu hakları öğrenmelerini sağlar*" maddesi yöneltilmiş ve bu maddeye yönelik öğretmen görüşlerinin "çok" ($\bar{X}=3.64$) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre bu madde ile ilgili olarak öğretmenlerin SBDÖP'ü yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ile mesleki kıdem (EK-2B) ve bransa (EK-3) göre grupların görüşleri arasında bir farklılık saptanmamıştır. Ece de (2007) araştırmasında SBDÖP'ün öğrencileri haklarını bilen ve kullanabilen bireyler olarak yetişmesinde etkili bulmuştur. Bu sonuç mevcut araştırmanın bu yöndeki sonucu ile uyum içindedir. Sosyal Bilgiler dersi öğrencilere haklarını bilmesi yanında görev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasını da sağlar. Kısaca öğrenciler bu derste temel yurttaşlık hak, görev ve sorumluluklarını öğrenirler. Sosyal Bilgiler dersinin bu yöndeki amaca ulaşmasının düzeyini belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖP "*Öğrencilerin birey olarak görev ve sorumluluklarının farkında olmasını sağlar*" maddesi yöneltilmiştir. Bu maddeye yönelik öğretmenlerin görüşünün "çok" ($\bar{X}=3.58$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin bu açıdan SBDÖP'ü yeterli gördüklerini söylemek mümkündür. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1), mesleki kıdem (EK-2A) ve brans (EK-3) bakımından grupların görüşleri farklılaşmamıştır. Başaran (2006) araştırmasında Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere vatandaşlık hak ve görevleri ile sorumlulukları kazandırmasında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Ece de (2007) yaptığı araştırmada SBDÖP'ün öğrencileri sorumluluk sahibi ve haklarını bilen bireyler olarak yetiştirilmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmekte ve araştırmayı destekler niteliktedir.

Toplum içinde bireylerin sahip olduğu bağımsızlık alanına özgürlük denir. Bireyin sahip olduğu özgürlük alanları ve kullanıma şekli yasalarla belirlenmiştir.

Aynı zamanda özgürlük karşılıklı bağımlılığı ifade eder. Bu bağlamda bireyler arasındaki özgürlük alanı şu şekilde tanımlanabilir: Benim özgürlüğüm başkalarının özgürlüğünü sınırlarken, başkalarının özgürlüğünü de benim özgürlüğümü sınırlarını çizmektedir (Duman vd., 2001, 91-94). Bu çerçevede SBDÖP'ün bireylerin kendisinin ve diğerlerinin özgürlükleri arasındaki ilişkiyi ne düzeyde öğrencilere kazandırdığını belirlemek amacıyla araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖP "*Öğrencilerde kendi özgürlüklerinin başkalarının özgürlükleri ile bağlantılı olduğunu öğrenmelerini sağlar*" maddesi yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu madde ile ilgili olarak görüşünün "çok" ($\bar{X}=3.45$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Buna göre öğretmenlerin SBDÖP'ü bu madde ile ilgili olarak yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ve mesleki kıdem (EK-2A) değişkenlerine ilişkin yapılan varyans testinde grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ayrıca branş değişkeni için yapılan t testi sonucuna göre de grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir (EK-3).

Toplum yaşamı hukuk kuralları ile düzene konur. Hukuk kuralları ile toplum üyelerinin birbirlerine ve içinde yaşadıkları topluma, aynı şekilde toplumun da üyelerine karşı hakları, ödevleri ve sorumlukları belirlenir (Hoşgörür, 2007, 142). Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler yasalara ve devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu öğrenirler. Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlere SBDÖP "*Öğrencilerin toplumsal yaşamı düzenleyen yasaları öğrenmelerini sağlar*" maddesi yöneltilmiş ve bu maddeye yönelik öğretmen görüşlerinin "çok" ($\bar{X}=3.41$) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre bu madde ile ilgili olarak öğretmenlerin SBDÖP'ü yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyi değişkenine ilişkin yapılan varyans testinde (EK-1) ve branş değişkeni için yapılan t testinde (EK-3) grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fakat mesleki kıdem değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($KWH=9.559$; $p<0.05$). Yapılan MWU testi sonucunda görüş farklılığının, görev süresi 6-10 yıl arası ($SO=414.77$) olan öğretmenler ile görev süresi 15-20 yıl arası ($SO=343.13$) olan öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir (EK-2B). Bu sonuca göre görevde daha yeni olan öğretmenler programı bu açıdan daha etkili bulmaktadırlar. Özcan da (2002) yapmış olduğu araştırmada SBDÖP'ü öğrencilere kanun kavramını anlamaları bakımından yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar eldeki araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi, bireyde diğer bireylerin hak ve özgürlüklerine saygılı olma bilincinin geliştirilmesini sağlar. Bu çerçevede araştırma kapsamında bulunan öğretmenlere SBDÖP "*Öğrencilerde başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterme bilincini geliştirir*" maddesi yöneltilmiş ve bu maddeye yönelik öğretmen görüşlerinin "çok" ($\bar{X}=3.45$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre, bu madde ile ilgili olarak öğretmenlerin SBDÖP'ü yeterli gördükleri anlaşılmaktadır Okulun sosyo-ekonomik düzeyi (EK-1) ile mesleki kıdem (EK-2A) ve branş (EK-3) değişkenleri açısından grupların görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna sonuca göre öğretmenlerin bu maddeye yönelik olarak yeni SBDÖP'ü yeterli gördükleri söylenebilir. Benzer sonuç Başaran'ın da (2006) araştırmasında ortaya konmuştur. Araştırmacı SBDÖP'ün öğrencilerde kendi haklarının yanında başkalarının haklarını da önemsemeleri ve saygı duymaları bilincinin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç mevcut araştırmanın bu yöndeki sonuçları ile bir paralellik göstermektedir. Öğrencilerin haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirilmeleri yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin toplam aritmetik

puan ortalaması 3.51 olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre öğretmenlerin bu yöndeki amaca ulaşmasında SBDÖP'ü yeterli buldukları söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

SBDÖP, öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmeleri, haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler yetişmeleri ve yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımaları açısından öğretmenler tarafından “çok” düzeyinde, öğrencilerin millî kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemeleri açısından “biraz” düzeyinde yeterli bulunmuştur. Buna göre SBDÖP'ün öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmeleri, haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler yetişmeleri ve yaşadığı yeri ve dünya coğrafyasını tanımaları açısından yeterli bulunduğu, ancak öğrencilerin millî kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri benimsemeleri açısından kısmen yeterli bulunduğu söylenebilir. Elde edilen bu sonuçlara göre, Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal ihtiyaçları karşılama açısından şu öneriler sunulabilir.

1. SBDÖP'de yer alan, öğrencilerin ulusal ve kültürel değerler çerçevesinde yetişmelerini sağlamaya katkıda bulunacak kazanım ve etkinlikler bu yöndeki amacı etkili biçimde gerçekleştirebilecek düzeyde ele alınıp işlenmelidir.

2. Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin millî kimliklerini merkeze alarak evrensel değerleri etkin biçimde benimsemelerini sağlayacak etkinliklere daha fazla yer verilmelidir.

3. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaşadıkları yeri ve dünya coğrafyasını tanımalarını sağlayacak ve bu çerçevede sınıfta edindikleri deneyimleri günlük yaşamlarında kullanma becerisini geliştirmelerine katkıda bulunacak etkinliklere daha çok yer verilmelidir.

4. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin haklarını bilen ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetiştirilmelerini sağlayacak kazanımları günlük yaşamlarında kullanmalarına katkıda bulunacak etkinliklere daha çok yer verilmelidir.

5. İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler derslerinin Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından verilmesi sağlanmalıdır.

6. Hem sınıf öğretmenlerine hem de sosyal bilgiler dersi öğretmenlerine Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili gelişmeler ve yenilikler hakkında seminer, hizmet içi eğitim konferans vb. verilerek öğretmenlerin yeni yaklaşımlar, öğretim stratejileri, yöntem ve teknikleri tanımaları sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Akengin, Hamza ve Tuncel, Gül (2004). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Yöntem Olarak Empatinin Etkililiği” **I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı** ss.216-221. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü: Ankara.
- Anar, Erol (1999). **İnsan Hakları Küreselleşme Postmodernizm Yeni Perspektifler**. Özgür Üniversite Kitaplığı: 27. Ankara: Takav Matb. Yayıncılık San. Tic. A.Ş.
- Aslan, Cengiz Alper ve Gökkaya, A. Kürşat (2004). “Avrupa Birliği'nin Eğitim Politikalarının Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçlarına Etkisi” **Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**, 24 (3). 227-244.

- Atalay, İbrahim (1992). **Genel Fiziki Coğrafya**. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Bahar, Halil (2007). "Kant ve Eğitim Üzerine" **Eğitim Klasikleri incelemeleri** (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). 47–52. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bağcı, İkrâm (2007). "J.J. Rousseau, Emile ve Çocuğun Sosyal Eğitimi" **Eğitim Klasikleri incelemeleri** (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). 31–41. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Başaran, Zeki (2006). **Demokratik Yaşamın Gelişmesinde Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü ve Önemi**, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- Batır, Betül ve Mater, Barış (2006). "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulamalı Çevre Gezilerinin Önemi" **II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı** ss.264–270. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Millî Eğitim Basımevi.
- Cılga, İbrahim (2001). "Demokrasi İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları". *Millî Eğitim Dergisi*. Sayı:151 <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/cilga.htm> Erişim Tarihi: 21.01.2008.
- Deveci, Handan (2005). "Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımı". *The Turkish Online Journal of Educational Technology (TOJET)* 4(3).[Elektronik Dergi]. <http://www.tojet.net/articles/4321.htm>. Erişim Tarihi: 15.06.2007.
- Doğan, İsmail (2001). **Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, Ahmet (2004). "Sosyal Bilgiler Eğitiminin Genel Amaçları Ne Olmalıdır". **I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı**, ss.204–215. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi ve MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Dönmez, Cengiz (2003). "Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Kavramı" (Edt. Cemalettin Şahin). **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler**. ss.31–41. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Duman, Tayyip; Karakaya, Necmettin ve Yavuz, Nuri (2001). **Vatandaşlık Bilgisi**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ece, Bahriye (2007). **İlköğretim Birinci Kademe 2005 Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Afyonkarahisar İli Örneği)**, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar.
- Erden, Münire (2004). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erkal, Mustafa (1993). **Sosyoloji (Toplum Bilimi)**. İstanbul: Der Yayınları.
- Ekinci, Arzu (2007). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapılandırıcı Yaklaşım Bağlamında Değerlendirilmesi (Eskişehir İli)**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.
- Gezmiş, Can Tekin ve Çarıkçıoğlu Salih (2007). "Çevre Sorunlarıyla Mücadelede Çocukların Bilinçlendirilmesi". <http://cevre.club.fatih.edu.tr/webyeni/konfreweb/konu19.pdf>. Erişim Tarihi: 15.07.2007.
- Gözütok Aslı ve Tekinli Şayan (2006). "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Etkinlik Geliştirme, Uygulama ve Değerlendirme Projesi (VATGEP)". **II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı**, ss.65–79, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Millî Eğitim Basımevi.
- Güler, Ali (2008). **Eğitimin Tarihi, Sosyal, Felsefi Temelleri**. Ankara: Punto Tasarım.
- Güven, İsmail (2005). "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Gelişim ve Yeterlikleri". *Bilim ve Akıl Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl 5, Sayı 60. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi60/icindekiler.htm>. Erişim Tarihi:15.08.2007.
- Hoşgörür, Vural (2007). "Eğitimin Toplumsal Temelleri." **Eğitim Bilimine Giriş** (Ed: Özcan Demirel ve Zeki Kaya). ss.129–160. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Karakuş, Fazilet (2006). **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yapıcı Öğrenme ve Otantik Değerlendirme Yaklaşımlarının Öğrencilerin Akademik Başarı, Kalıcılık ve Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisi**, Çukurova Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü- Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Adana.
- Karagöz, Sevim Güven; Özdemir, Muhammet ve Özdemir, Olcay (2007). **“Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin İnsan Hakları Eğitimine İlişkin Görüşleri” VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, ss.739-743. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koçak, Kemal (2002). **“1998 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programı Genel Amaçlarının Gerçekleşebilirliği Değerlendirilmesi.” Kastamonu Eğitim Dergisi**, 10(1), 133-162.
- Köçer, Mehmet ve Demir, Selçuk Beşir (2006). **“Sosyal Bilgiler Dersi Duyuşsal Amaçların Gerçekleşme Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” II Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Kitabı**, ss.195-201. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van: Millî Eğitim Basımevi.
- Oğuz, Sibel (2007). **“M. Condorcet ve Vatandaşlık Eğitimi” Eğitim Klasikleri incelemeleri** (Edt. Bahri Ata ve İkrâm Bağcı). 43-46. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Oktay, Ayşe Sıdika (2007). **“İslam Düşüncesinde Ahlakî Değerler ve Bunların Global Ahlakî Etkileri.” Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, ss.133-143, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Öcal, Adem (2005). **“İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Deprem Eğitiminin Değerlendirilmesi” Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (25)1, 169-184.
- Özkan, Hasan Hüseyin (2006). **“Popüler Kültür ve Eğitim”**. **Kastamonu Eğitim Dergisi**, (14)1, 29-38.
- Özcan, Tülin (2002). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Programı Genel Amaçlarının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Kilis İlinde Bir Araştırma)**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- Öztürk, Cemil ve Dilek, Dursun (2004). **“Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları” Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi** (Edt. Cemil ÖZTÜRK & Dursun DİLEK). ss.47-81. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sagay, Nuray (2007). **İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Derslerinde Coğrafya Konularının Öğretimi: Problemler- Öneriler**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar.
- Savaş, Gökhan (2004). **“Türk Kültürünün Önemli Bir Unsuru:Türk Dili”**. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi** (1)1. <http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/view/173/173>. Erişim Tarihi: 20.10.2007.
- Sözer, Ersan (1998). **“Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri” Sosyal Bilgiler Öğretimi**. (Editör: Gürhan Can). 15- 39. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1064. Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 581. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset Tesisleri.
- Şimşekli, Yeter ve Ergül, Remziye ve Şanlı, Meral (2001). **“İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerine Fen Bilgisi Dersi Kapsamında Verilen Çevre Eğitiminin Çevre ve Çevre Koruma Bilincine Etkisinin İncelenmesi” X. Ulusal Eğitim Kongresi Bildiriler Kitabı**, ss.1592-1596, III. Cilt, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Şirin, Hüseyin. (2005). **“Öğrencilerin Sosyal Sorumluluklarının Geliştirilmesinde Öğretmenlerin Rolü” Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (25)1, 301-316.

EK-1

Çizelge 5: SBDÖP'ün Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Okulun Sosyo-Ekonomik Düzeyi Değişkenine Göre Varyans Analizi Sonuçlar

N	Okul Düzeyi						Homojenik		Varyans	
	İyi		Orta		Alt		Levene	p	F	p
	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss				
1	3.61	0.82	3.48	0.87	3.47	0.89	0.807	0.446	2.048	0.130
2	3.57	0.84	3.52	0.82	3.49	0.84	0.075	0.927	0.590	0.554
3	3.48	0.84	3.37	0.82	3.36	0.79	0.932	0.394	1.567	0.209
4	3.56	0.86	3.51	0.80	3.49	0.86	1.262	0.284	0.485	0.616
5	3.41	0.90	3.26	0.88	3.22	0.88	1.088	0.337	2.981	0.051
6	3.39	0.99	3.35	0.90	3.29	0.94	1.377	0.253	0.664	0.515
7	3.48	0.98	3.31	0.90	3.33	0.90	1.906	0.149	2.259	0.105
8	3.52	0.95	3.45	0.93	3.44	0.98	0.185	0.831	0.474	0.623
9	3.54	0.94	3.45	0.92	3.39	0.89	1.075	0.342	1.596	0.203
10	3.33	0.95	3.31	0.86	3.21	0.93	1.352	0.259	1.278	0.279
11	3.33	0.91	3.29	0.90	3.21	0.97	0.658	0.518	1.055	0.349
12	3.72	1.02	3.59	0.94	3.68	0.92	0.848	0.429	1.353	0.259
13	3.53	0.94	3.61	0.90	3.62	0.88	0.845	0.430	0.755	0.471
14	3.51	0.84	3.62	0.82	3.57	0.81	0.154	0.857	1.140	0.320
15	3.48	0.88	3.51	0.92	3.52	0.87	0.933	0.394	0.130	0.878
16	3.58	0.83	3.60	0.89	3.58	0.91	1.506	0.223	0.055	0.946
17	3.69	0.83	3.61	0.87	3.62	0.85	0.297	0.743	0.569	0.567
18	3.59	0.87	3.56	0.83	3.61	0.84	0.527	0.591	0.218	0.804
19	3.52	0.91	3.39	0.88	3.47	0.95	1.012	0.364	1.344	0.262
20	3.46	0.83	3.36	0.88	3.43	0.83	0.538	0.584	0.976	0.377
21	3.49	0.84	3.44	0.94	3.44	0.89	1.907	0.149	0.254	0.776

*p<0,05 İyi (n=218) Orta (n=306) Alt (n=251)

EK-2A

Çizelge 6: SBDÖP'ün Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Varyans Analizi Sonuçları

Madde No	Kıdem										Homojenlik Testi		Varyans		Fark
	1-5 yıl arası		6-10 yıl arası		11-15 yıl arası		15-20 yıl arası		21 yıl ve üstü		Levene	p	F	p	
	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss					
1	3.62	.85	3.58	.87	3.39	.85	3.54	.79	3.51	.93	0.534	0.711	1.914*	.106	1-3,2
2	3.56	.78	3.58	.85	3.43	.85	3.51	.80	3.53	.79	0.486	0.746	1.061*	.375	2-3
3	3.44	.75	3.43	.77	3.36	.82	3.39	.88	3.38	.92	2.244	0.063	0.252	.909	-
4	3.48	.71	3.55	.82	3.49	.85	3.51	.89	3.55	.92	1.956	0.099	0.260	.904	-
5	3.35	.85	3.26	.89	3.30	.84	3.28	.94	3.32	.97	0.964	0.427	0.223	.925	-
6	3.52	.95	3.36	.93	3.31	.88	3.25	.92	3.28	.08	2.057	0.085	1.147	.333	-
7	3.33	.78	3.43	.90	3.27	.91	3.40	.98	3.40	.05	2.336	0.054	1.009	.402	-
8	3.53	.84	3.54	.90	3.37	.98	3.52	.98	3.37	.07	2.016	0.090	1.477*	.207	2-3
10	3.29	.86	3.36	.90	3.21	.89	3.25	.95	3.25	.98	0.310	0.871	0.880	.476	-
11	3.22	.94	3.32	.94	3.23	.85	3.38	.97	3.23	.98	1.826	0.122	0.716	.581	-
12	3.57	.94	3.72	.92	3.64	.92	3.72	.97	3.52	1.10	1.760	0.135	1.174	.321	-
13	3.51	.81	3.68	.93	3.59	.87	3.45	.93	3.56	.95	0.563	0.689	1.548*	.186	2-4
14	3.57	.75	3.61	.86	3.57	.78	3.53	.83	3.56	.90	0.938	0.441	0.171	.953	-
16	3.58	.79	3.61	.94	3.55	.84	3.53	.90	3.67	.86	1.410	0.229	0.473	.755	-
18	3.56	.81	3.65	.88	3.58	.76	3.42	.83	3.61	.96	2.042	0.087	1.403*	.231	2-4
19	3.44	.84	3.55	.92	3.38	.86	3.39	.94	3.42	1.01	1.687	0.151	1.331*	.257	2-3
21	3.48	.83	3.51	.90	3.44	.90	3.32	.90	3.45	.93	0.240	0.916	0.871	.481	-

*p<0,05 1-5 (n= 79) 6-10 (n=265) 11-15 (n=228) 16-20 (n=101) 21 ve üstü (n=102)

EK-2B

Çizelge 7: SBDÖP'ün Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre KWH Testi Sonuçları

Madde No	Sıra Ortalaması					Kruskall Wallis H		MWU
	Kıdem					KWH	p	
	1-5	6-10	11-15	15-20	21 ve üstü			
9	368.44	410.02	363.03	394.07	395.74	6.932	0.140	-
15	411.37	388.48	378.13	380.88	397.78	1.814	0.770	-
17	363.49	409.36	388.00	364.08	375.16	5.597	0.231	-
20	379.75	414.77	385.36	343.13	375.15	9.559	0.049	2-4

*p<0,05 1-5 (n= 79) 6-10 (n=265) 11-15 (n=228) 16-20 (n=101) 21 ve üstü (n=102)

EK-3

Çizelge 8: SBDÖP'ün Öğrencileri Toplumsal Yaşama Hazırlamada Etkililik Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Branş Değişkenine Göre t Testi Sonuçları

M. No.	Madde	Branş	$\bar{X}$	ss	Levene		t	p
					F	p		
1	Öğrencilerde ulusal değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	Sosyal Bilg.	3.62	.88	.279	.598	1.593	.111
		Sınıf Öğrt.	3.49	.86				
2	Öğrencilerde kültürel değerleri benimseme, koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	Sosyal Bilg.	3.58	.82	.239	.625	.884	.377
		Sınıf Öğrt.	3.51	.83				
3	Öğrencilerin ahlaki ve sosyal yönden gelişmelerini sağlar	Sosyal Bilg.	3.37	.75	3.200	.074	.498	.618
		Sınıf Öğrt.	3.41	.83				
4	Öğrencilerde aile bütünlüğüne bağlı olma bilincini geliştirir.	Sosyal Bilg.	3.42	.84	4.760	.129	1.511	.131
		Sınıf Öğrt.	3.54	.86				
5	Öğrencilerde Türkçeyi koruma ve geliştirme bilincini oluşturur.	Sosyal Bilg.	3.38	.84	.434	.510	1.252	.211
		Sınıf Öğrt.	3.27	.90				
6	Öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilg.	3.49	.92	.045	.831	2.106*	.036
		Sınıf Öğrt.	3.30	.94				
7	Öğrencilerde insan haklarını benimseme, koruma ve kullanma düşüncesini geliştirir.	Sosyal Bilg.	3.44	.82	3.833	.051	1.042	.298
		Sınıf Öğrt.	3.35	.95				
8	Öğrencilerde, bütün insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip oldukları bilincini geliştirir	Sosyal Bilg.	3.60	.94	.286	.593	1.839	.066
		Sınıf Öğrt.	3.44	.95				
9	Öğrencilerde, tüm insanlığa sevgi, saygı duyma ve hizmet verme bilincini geliştirir.	Sosyal Bilg.	3.49	.88	.750	.387	.408	.683
		Sınıf Öğrt.	3.45	.92				
10	Öğrencilerde din, vicdan ve düşünce özgürlüğünün gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilg.	3.40	.83	1.021	.313	1.652	.099
		Sınıf Öğrt.	3.26	.93				
11	Öğrencilerin küresel sorunların çözümlerini yaşama geçirmelerinde kişisel sorumluluklarının farkında olmalarını sağlar.	Sosyal Bilg.	3.27	.90	.385	.535	.095	.924
		Sınıf Öğrt.	3.28	.93				
12	Öğrencilerin dünya üzerinde farklı ülke ve ulusların var olduğunu fark etmelerini sağlar.	Sosyal Bilg.	3.83	.88	6.387	.112	2.487*	.013
		Sınıf Öğrt.	3.61	.97				
13	Öğrencilerin yaşadıkları çevre ve ülkenin coğrafi özelliklerini tanımalarını sağlar.	Sosyal Bilg.	3.67	.89	.089	.766	1.113	.266
		Sınıf Öğrt.	3.57	.91				
14	Öğrencilerin insanlar ve doğal çevre arasındaki etkileşimi anlamalarını sağlar.	Sosyal Bilg.	3.60	.81	.206	.650	.309	.758
		Sınıf Öğrt.	3.57	.83				
15	Öğrencilerde doğal ve tarihi çevreyi koruma bilincinin gelişmesini sağlar.	Sosyal Bilg.	3.47	.89	.057	.812	.624	.533
		Sınıf Öğrt.	3.52	.89				
16	Öğrencilerde yaşadıkları bölgede görülen doğal afetlere karşı duyarlı olma bilinci oluşturur.	Sosyal Bilg.	3.53	.87	.011	.916	.809	.419
		Sınıf Öğrt.	3.60	.88				
17	Öğrencilerin birey olarak sahip olduğu hakları öğrenmelerini sağlar.	Sosyal Bilg.	3.65	.79	1.379	.241	.152	.879
		Sınıf Öğrt.	3.63	.86				
18	Öğrencilerin birey olarak görev ve sorumluluklarının farkında olmasını sağlar.	Sosyal Bilg.	3.58	.81	.965	.326	.022	.982
		Sınıf Öğrt.	3.58	.85				
19	Öğrencilerde kendi özgürlüklerinin başkalarının özgürlükleri ile bağlantılı olduğunu öğrenmelerini sağlar.	Sosyal Bilg.	3.58	.86	1.029	.311	1.844	.066
		Sınıf Öğrt.	3.42	.92				
20	Öğrencilerin toplumsal yaşamı düzenleyen yasaları öğrenmelerini sağlar.	Sosyal Bilg.	3.51	.77	2.304	.129	1.627	.104
		Sınıf Öğrt.	3.39	.86				
21	Öğrencilerde başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı gösterme bilincini geliştirir.	Sosyal Bilg.	3.49	.86	.460	.498	.473	.636
		Sınıf Öğrt.	3.45	.90				

*p<0,05 Sosyal Bilgiler (n=144) Sınıf Öğretmenliği (n=631)

sd=773

AN ASSESSMENT OF TEACHER'S OPINIONS ON THE MEETING LEVEL OF THE SOCIAL NEEDS OF THE SOCIAL STUDIES CURRICULUM (Sample Of Diyarbakır City)

Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ*

Elif CÜRO**

Abstract

The aim of this study is to assess both classroom teachers' and social studies teachers' opinions on the meeting level of the social needs of the social studies curriculum. The study was conducted on totally 775 teachers including 631 classroom teachers and 144 social studies teachers who worked in 94 public primary schools in Diyarbakır city centre in 2007-2008 academic year. The data of the study were collected by using a 5-point 21-item Likert type scale. The statements were first piloted using a sample of 104 teachers for reliability and validity analyses. Cronbach Alpha of the scale was found to be 0.957. KMO value was measured to be 0.958 and Bartlett's test was calculated to be 12638,030. Results were analyzed in terms of seniority, branch and school's socio-economic level. One way ANOVA, independent group t test, KWH, MWU and LSD tests were used to analyze the data. The teachers who were new at teaching profession found the social studies curriculum more effective than more experienced ones. Social studies teachers found the curriculum more effective than the 4th and 5th grade classroom teachers. No statistically significant differences were found among the groups in terms of school's socio-economic level. The teachers should have in-service seminars to implement social studies curriculum effectively. Schools are offered to meet the required physical equipment.

Key Words: Social studies curriculum, social needs, classroom teacher, social studies teacher

* Assoc. Prof.Dr.; Firat University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, 23119, Elazığ

** Ergani Anatolian Teacher Training High School, 21950, Ergani, Diyarbakır